

An Analysis of Guidelines for Promoting Tak Tham Tradition for Conserving Palm-leaf Manuscripts of Sung Men Temple, Sung Men District, Phrae Province

วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมประเพณีตากธรรมเพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน
ของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

Received: Jan 11, 2026

Revised: Mar 25, 2026

Accepted: Sep 2, 2026

Nop-Anan Chokewannrat (นพอนันต์ โชควรรณรัตน์)*

Phrae Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วิทยาลัยสงฆ์แพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phrarajakhemakorn (พระราชเชมากร)

Phrae Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วิทยาลัยสงฆ์แพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Kriengsak Fongkam (เกรียงศักดิ์ ฟองคำ)

Phrae Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วิทยาลัยสงฆ์แพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*Corresponding Author Email: meannopanan2533@gmail.com

Abstract

This qualitative study aims to 1) investigate history of Tak Tham tradition, 2) explore its conservation process, and 3) analyze the guideline for promoting Tak Tham tradition to conserve palm-leaf manuscripts of Sung Men temple, Phrae province. Applying documentary research approach, the in-depth interview was conducted with 9 key informants selected by purposive sampling. The qualitative data were collected from related documents, interviews, and small-group discussion. The data were then presented by descriptive analysis.

The Result

1. Tak Tham tradition of Sung Men temple is held annually in January, corresponding to the fourth month of Lanna lunar calendar. Revived in 2007, this tradition has been continuously observed under the title “Tak Dham, Tan Khao Mai, Hing Fai Phra Chao”. Grounded in traditional beliefs and rituals regarding the spiritual merits of creating, listening to, and offering Dhamma texts to temples, the tradition serves as a wise spiritual strategy employed by temple to guide people toward Buddhist core teachings.

2. The conservation process of Tak Tham tradition is based on the LIST Model for palm-leaf

manuscript conservation: (1) cultivating the community's desire to conserve palm-leaf manuscripts, (2) establishing an organization responsible for palm-leaf manuscript conservation, (3) executing preservation operations, (4) establishing a learning resource for educational purposes, and (5) disseminating and expanding knowledge of palm-leaf manuscript conservation to other temples and communities for mutual benefit.

3. The guidelines for promoting Tak Tham tradition to conserve palm-leaf manuscripts of Sung Men temple constitute a cultural and technological process initiated through “Tham” strategies. This process consists of five stages: 1. building faith, 2. organizing data systems and work processes, 3. implementing conservation practices, 4. developing into a learning resource, and 5. expanding towards sustainability. These steps lead to the dissemination and service of palm-leaf manuscript conservation, ensuring long-term preservation of Buddhist teachings for future generations to study in perpetuity.

Keywords: Enhancement; Conservation; Lanna palm-leaf manuscripts

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีตากธัมม์ของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ 2) ศึกษากระบวนการอนุรักษ์ประเพณีตากธัมม์ของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ 3) วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยวิธีการเจาะจงคัดเลือก จำนวน 9 รูป/คน เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวม ข้อมูลด้วยศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย เพื่อนำเสนอข้อมูลด้วยพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. ประเพณีตากธัมม์ของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ จัดขึ้นในเดือน 4 เหนือล้านนา ตรงกับเดือนมกราคมของทุกปี ที่ได้รับการฟื้นฟูกลับมาใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2550 และถือปฏิบัติสืบต่อกันมาภายใต้ชื่อ “ประเพณีตากธัมม์ ดานข้าวใหม่ หิงไฟพระเจ้า” โดยอาศัยความเชื่อผ่านพิธีกรรมประเพณีเรื่องอานิสงส์การสร้าง การฟัง การถวายธรรมแก่วัด เป็นกุศลบายที่วัดใช้น้อมนำผู้คนให้เข้าถึงหลักธรรม

2. กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีตากธัมม์ของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ เกิดจากการนำชุดปฏิบัติการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานแบบ List Model ได้แก่ (1) การให้คนชุมชนเกิดความต้องการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน (2) จัดตั้งองค์การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน (3) การปฏิบัติการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน

(4) การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา และ (5) การแพร่ขยายองค์ความรู้การอนุรักษ์ คัมภีร์ใบลานแก้ววัด และชุมชนอื่น ๆ เพื่อให้ได้รับประโยชน์ร่วมกัน

3. แนวทางการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีที่เริ่มต้นด้วยกลวิธีธัมม์ เริ่มต้นจากขั้นที่ 1 การสร้างศรัทธา ขั้นที่ 2 การจัดระบบข้อมูลและกระบวนการทำงาน ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการอนุรักษ์ ขั้นที่ 4 การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ จนนำไปสู่ขั้นที่ 5 การแผ่ขยายสู่ความยั่งยืน เพื่อนำไปสู่การเผยแพร่ และบริการในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน เพื่อสืบทอดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างยาวนานแก่อนุชนรุ่นหลังไว้ศึกษาตลอดไป

คำสำคัญ: การส่งเสริม; การอนุรักษ์; คัมภีร์ใบลานล้านนา

บทนำ

การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยล้านนา (ชาวเหนือ) ได้ถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีประจำถิ่น เกิดจากความเชื่อเรื่องผีสิงนางไม้และเหล่าเทพเทวาทั้งหลายเป็น การขอความช่วยเหลือและเป็นการตอบแทน เมื่อได้มีการประกอบพิธีกรรมตามคติความเชื่อในเรื่อง นั้น ๆ ได้มีการจารึกข้อมูลไว้ในคัมภีร์ใบลานล้านนา (พระครูวินัยธรสุวิทย์ ปญญาวุธ และคณะทำงาน วัดสูงเม่น, 2550 : 80) โดยชาวไทยล้านนามีความเชื่อในแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไปตามพื้นฐานของ องค์ความรู้ที่ได้รับสืบทอด ๆ และได้เล็งเห็นถึงความสำคัญจึงได้บันทึกองค์ความรู้ ความเชื่อ และ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ไว้ในคัมภีร์ใบลานล้านนา ซึ่งคัมภีร์ใบลานเป็นเอกสารปฐมภูมิที่บันทึก ลายลักษณ์อักษรไว้ด้วยมือ โดยใช้ใบของต้นลานเจาะรูร้อยด้วยสายสนองมัดรวมกันเป็นผูก ใช้เหล็กจารเป็นเครื่องมือเขียนลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีการ คัมภีร์ใบลานจัดเป็นหลักฐานผลงาน ทางภูมิปัญญาของบรรพชน แสดงถึงอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษไทย ที่สามารถสร้างสิ่งอันเป็นมรดก วัฒนธรรม นับตั้งแต่อุปกรณ์ที่ใช้บันทึกจดจารลายลักษณ์อักษรก็มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจาก เครื่องมือเครื่องใช้ในปัจุบัน รวมทั้งอักษรภาษาที่ใช้จารในคัมภีร์ใบลาน ก็จัดเป็นสิ่งสัญลักษณ์ อย่างหนึ่งที่บ่งบอกถึงลักษณะประจำชาติ แสดงให้รู้ถึงวัฒนธรรมอารยธรรม เป็นข้อมูลที่บอกให้รู้ เรื่องราวความเป็นไปของกลุ่มชนแห่งสังคมในอดีต และยังเป็นหลักฐานแสดงถึงวิวัฒนาการของ รูปอักษร รวมทั้งภาษาที่แตกต่างไปตามยุคสมัยอีกด้วย (ก่องแก้ว วีระประจักษ์, 2545 : 3-4) ทำให้ คัมภีร์ใบลานล้านนาเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงภูมิปัญญาท้องถิ่น ของบรรพบุรุษ ล้วนมีคุณูปการต่อสังคม และอนุชนรุ่นหลังในการดำรงสืบไว้ต่อไปให้ยาวนาน

การรักษาคัมภีร์ใบลานยังปรากฏอยู่ในชุมชนวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ที่ได้รับ การอนุรักษ์อย่างจริงจัง และมีแนวทางที่ชัดเจน โดยอาศัยความร่วมมือจากภาคประชาชน และ ภาคองค์กรของรัฐและเอกชน ผ่านประเพณีตากธัมม์ ที่เกิดขึ้นจากดำริของครูบาภิญจนธรรมาวาสที่ได้

เห็นถึงความสำคัญของการรักษาคัมภีร์ธรรมที่ท่านได้เขียนขึ้นมาเอง และที่ได้นำมาจากดินแดนหรือเมืองต่าง ๆ ทั้งจากเชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน และเมืองหลวงพระบาง โดยท่านมีความคิดเห็นว่าคุณต้องมีความจำเป็นในการสร้างระบบประเพณีขึ้นมาเพื่อให้ศิษยานุศิษย์ และอนุชนรุ่นหลังได้มีส่วนร่วมในการรักษาคัมภีร์เหล่านั้น ผ่านพิธีกรรมการถวายธรรมหรือ “दानธรรม” มาเป็นปฐมเหตุในการจัดประเพณีตากธัมม์ มีการคัดลอก การตรวจเช็คคัมภีร์ธรรม การรักษาความสะอาดของคัมภีร์ ด้วยการนำคัมภีร์มาตากแดด การแห่คัมภีร์ และการเก็บรักษาคัมภีร์ธรรม ได้แนวคิดมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว หลังจากที่ท่านได้เดินทางไปเมืองหลวงพระบาง และได้้นำคัมภีร์กลับมา ท่านก็ได้ริเริ่มประเพณีดังกล่าวที่วัดสูงเม่น เพราะก่อนหน้านี้ไม่มีปรากฏว่าท่านได้ใช้ประเพณีตากธัมม์เป็นเครื่องมือในการเก็บรักษาคัมภีร์ธรรม มีเพียงการสังคายนารวบรวมคัมภีร์ธรรมต่าง ๆ รวบรวมพระธรรมวินัยหรือพระไตรปิฎกเท่านั้น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ และพระครูวินัยธรสุวิทย์ ปญญาวุธ และ พระฉัตรเทพ พุทธชาติโต, 2549 : 76)

ดังนั้น เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ด้วยการอธิบายเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณล้านนาของวัดสูงเม่นให้สอดคล้องกับแนวทางการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นภาคเหนือ เป็นการนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวล้านนา และชาวพุทธให้เกิดความถูกต้อง นำไปสู่การสืบสานประเพณีอันดีงามที่ถูกต้องตามสถานการณ์ที่อาจจะมีเปลี่ยนแปลงรูปแบบใหม่ได้ในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีตากธัมม์ของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
2. เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์ประเพณีตากธัมม์ของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

คัมภีร์โบราณที่ได้รับการอนุรักษ์ส่วนใหญ่มักจะมีอายุไม่ต่ำกว่า 10 ปี เพื่อรักษามิให้สูญหาย และให้ความสำคัญของอายุคัมภีร์ที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ก็สมควรทำการอนุรักษ์อย่างยิ่ง แม้ว่าคัมภีร์โบราณนับเป็นเอกสารโบราณถึงจะมีอายุน้อยกว่าศิลาจารึกแต่จะมีอายุมากกว่าหนังสือสมุดไทยหรือสมุดข่อยเป็นเป็นเรื่องราวอายุการใช้งานของวัสดุที่ใช้รองรับการจารึกหรือการเขียนที่ภาคเหนือของ

ประเทศไทยได้พบเอกสารโบราณที่อยู่ในสภาพดีและสมบูรณ์ ซึ่งมีอายุไม่น้อยกว่า 400 ปี ถึง 500 ปี ขึ้นไป คนปัจจุบันน้อยคนนักที่จะสามารถอ่านได้ จึงต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาโบราณมาช่วยอ่าน หรือ แปล ด้วยการปริวรรตถอดอักษร หรือ การถอดความหมาย ออกมาการเก็บรักษาคัมภีร์โบราณ ควรเก็บไว้ในสถานที่เหมาะสม เช่น ในหีบธรรม ตู้พระธรรม หรือ ชั้นวาง ที่สามารถป้องกันสัตว์และแมลงทำลายได้ คัมภีร์โบราณที่มีผู้จารถายไว้ตามวัด จะถูกเก็บรักษาโดยหอหรือมัดแล้วนำไปใส่หีบธรรม (หีบธรรม) ในหอธรรม (หอไตร) หีบธรรมเป็นหีบไม้รูปทรงต่าง ๆ ที่มีการตกแต่งลวดลายต่าง ๆ ไว้อย่างสวยงาม ส่วนมากจะทำเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมมีฝาเปิด - ปิดด้านบนหอธรรม หรือ หอไตรที่เป็นที่เก็บหีบธรรมและคัมภีร์โบราณ นิยมสร้างเป็นอาคารสูง มีลักษณะมิดชิด เพื่อป้องกันนกหนู ค้างคาว มดและสัตว์อื่น ๆ เข้าไปทำรัง ซึ่งจะสร้างความเสียหายให้กับคัมภีร์โบราณได้ บางแห่งจะสร้างหอธรรมไว้กลางสระน้ำ แล้วทำบันไดหรือสะพานชั่วคราวที่จะพาด เมื่อต้องการที่จะเข้าไปในหอธรรมเท่านั้น ถ้าเสร็จจะต้องชักสะพานหรือบันไดออก ถือเป็นภูมิปัญญาในการเก็บรักษาคัมภีร์โบราณที่บันทึกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า (พระติเรก วชิรญาโณ (อินจันทร์), 2545 : 12)

สถานที่และอุปกรณ์ที่จัดเก็บรักษาคัมภีร์โบราณรวมทั้งสภาพของเอกสารโบราณนั้น หากหอไตรหรือหอธรรมของวัดใด อยู่ในสภาพที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่รักษาหมั่นเข้าไปตรวจตราอย่างสม่ำเสมอ และไม่มีหลังคารั่วซึมจากน้ำฝนคัมภีร์โบราณที่เก็บไว้ในตู้หรือหีบธรรม ก็ยังคงอยู่ในสภาพดี ในทางตรงกันข้ามคัมภีร์โบราณก็จะเกิดความเสียหาย เปื้อนผุ หรือ แตกผุ นอกจากนี้ยังมีสัตว์จำพวกหนู แมลงสาบ ปลวก เข้าไปทำลายเอกสารเหล่านี้ให้เกิดความเสียหายได้เช่นกัน (พิสิฐรัฐ โคตรสุโพธิ์ และคณะ, 2557 : 4-28)

สรุป การเก็บรักษาคัมภีร์โบราณควรหาสถานที่จัดเก็บในสถานที่ที่สามารถป้องกันความชื้น สัตว์ และแมลงที่อาจสร้างความเสียหายได้ โดยเฉพาะคัมภีร์โบราณที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปี ขึ้นไปที่ยังคงสภาพสมบูรณ์ หรือการเก็บในสถานที่ที่มีความเหมาะสม เช่น หีบธรรม ตู้พระธรรมหรือหอไตร โดยเฉพาะหอไตรกลางน้ำซึ่งเป็นภูมิปัญญาไทยในการป้องกันหนู ปลวก และแมลงต่าง ๆ และการดูแลรักษาสถานที่จัดเก็บอย่างสม่ำเสมอ เช่น การซ่อมแซมหลังคาไม่ให้รั่ว การตรวจสอบความชื้น และการป้องกันสัตว์รบกวน จะช่วยให้คัมภีร์โบราณคงสภาพดีและสามารถสืบทอดคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นหลังได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับ ประยุกต์ และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (สุนันทา มิตรงาม และคณะ, 2546 : 16) และหมายถึง องค์ความรู้ที่เป็นเทคนิค วิธีหรือกิจกรรมทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เองและนำมาใช้ในการแก้ปัญหา โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ เพื่อแก้ปัญหาปรับปรุงพัฒนาการดำเนิน

ชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่และยุคสมัย ซึ่งเป็นองค์ความรู้และเทคนิคที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (พระมหาประกาศิต สิริเมธ, 2561: 87)

ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวัฒนธรรมและประเพณี วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของสังคม เป็นสิ่งที่มีจุดหมาย เป็นสิ่งสำคัญ มีความหมายและคุณค่าต่อการดำรงอยู่ร่วมกันที่จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนหมู่บ้าน ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ช่วยสร้างความสมดุล ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม ทำให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนได้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบอันเกิดจากสังคมภายนอกและเป็นประโยชน์ต่อการทำงานพัฒนาชนบท ของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการกำหนดท่าทีในการทำงานให้กลมกลืนกับชาวบ้านได้มากยิ่งขึ้น (ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์, 2537: 25-26)

สรุป ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นเพ พื้นฐานความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของสังคมหนึ่ง ๆ ที่ได้มีการสั่งสมประสบการณ์จากการได้สัมผัสกับธรรมชาติ มีการลองผิดลองถูก เรียนรู้ ทดสอบ มีการเก็บรักษาและถ่ายทอดให้ในกลุ่มคนหรือในชุมชนนั้น ๆ รวมถึงการรู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและธรรมชาติที่เปลี่ยนไปเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข ภูมิปัญญานั้นมีทั้งส่วนที่เป็นของภูมิปัญญาระดับชาติและภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น ซึ่งล้วนผ่านกระบวนการศึกษาเรียนรู้ทดลองใช้ ประเมินผล ที่เกิดปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสม ทั้งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

กระบวนการ PDCA ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ๆ ดังนี้

1. P คือ การวางแผน (Plan) การทำงานต้องรู้ว่าจะให้ใครทำ (Who) ทำอะไร (What) ทำที่ไหน (Where) ทำเมื่อไร มีเวลาเท่าไร (When) ทำอย่างไร (How) ภายใต้งบประมาณเท่าไร (How much) ให้ได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Purpose) งานทุก ๆ งานต้องกำหนดเป้าหมาย (Purpose) ของแต่ละงานไว้ชัดเจน แล้วจึงทำการวางแผนงาน (Plan) และหากต้องการให้ทีมงานปรับตัวได้เร็ว หัวหน้าทีมจะต้องสอน (Coaching) วิธีคิดให้กับทีมงานด้วย ในขณะเดียวกันหัวหน้าทีมต้องปรับแผนงานเร็ว เพื่อที่จะได้นำพาทีมงานทำงานให้สามารถบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้

2. D คือ ลงมือทำ (Do) ขั้นตอนนี้เป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างระมัดระวังในการนำทีม (Directing) ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับเรื่องวิธีการสื่อสาร (Communication) การจูงใจให้ทีมงานอยากทำงาน (Motivation) หัวหน้าทีมต้องทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา (Consulting) ให้ทีมงาน รวมถึงต้องมีการจัดกำลังคน และจัดเตรียมทรัพยากรให้เพียงพอต่อการดำเนินงาน (Organizing) ให้ดีก่อนที่จะดำเนินการลงมือทำ (Do)

3. C คือ การตรวจสอบงาน (Check) เป็นขั้นตอนการตรวจสอบงานที่ได้ทำ มีการนำข้อมูลที่ตรวจสอบไปใช้ควบคุมการทำงานของส่วนงานนั้น ๆ หัวหน้าทีมงานจะต้องเป็นผู้รับรู้ผลของการตรวจสอบงาน (Check) ของส่วนงานในสังกัดทั้งหมด เพื่อจะได้ทำการเป็นผู้ประสานงาน

(Coordinator) นำข้อมูลไปใช้ในการควบคุม (Control) ให้ผลงานเป็นไปตามแผน และหัวหน้างานยังจำเป็นต้องดำเนินการ ติดตาม ตรวจสอบงาน และควบคุมผลงาน อย่างต่อเนื่อง (Continue) สม่ำเสมอ

4. A คือ การปรับปรุง แก้ไข งานให้ดีขึ้น (Act) กรณีที่ทำงานไม่ได้เป้าหมายในขั้นตอนนี้หัวหน้าทีมงานจะต้องทำการปรับแผนงาน (Adjust Plan) โดยเน้นในประเด็นวิธีการ (How) ในกรณีที่ทำได้ตามแผนที่กำหนดไว้ หัวหน้างานจำเป็นที่จะต้องทำการสั่งการ (Command) ให้ทุกฝ่ายตั้งเป้าหมายให้สูงขึ้น เพื่อที่องค์กรจะได้พัฒนาต่อไปไม่สิ้นสุด (Action to Improvement) (กิจจา บานชื่น และ กณิกนันต์ บานชื่น, 2559: 366–367)

การจัดการเป็นศิลปะในการใช้ทรัพยากรขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ องค์กรทุกแห่งที่ตั้งขึ้นมิได้เจริญหรือบรรลุเป้าหมายได้เอง จำเป็นต้องมีการจัดการที่ดี ผู้จัดการที่ดีจะต้องมีความรอบรู้ในเรื่องการจัดการและมีศิลปะในการจัดการอีกด้วย ปัจจัยพื้นฐานที่จะทำให้การจัดการองค์กรบรรลุเป้าหมายคือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ความรู้ในการจัดการ เครื่องจักร ตลาด วิธีการทำงาน และเวลา แนวความคิดในการจัดการแบ่งออกเป็น 5 ระยะคือ

(1) การจัดการในระยะเริ่มต้น มีสาระสำคัญในเรื่องการจัดระเบียบบริหารงานของรัฐ สนใจค้นคว้าและพัฒนาความรู้ทางการจัดการ โดยจุดสนใจของการพัฒนาอยู่ที่การบริหารกิจการของรัฐ

(2) การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ เน้นเรื่องหลักเกณฑ์ ระเบียบการทำงาน และการสั่งการจากฝ่ายจัดการ ไม่คำนึงถึงจิตใจของคนงาน

(3) การจัดการเชิงมนุษยสัมพันธ์ ให้ความสำคัญต่อความรู้สึกนึกคิดของคนงาน เน้นเรื่องความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนงานกับผู้จัดการ

(4) การจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ ถือว่าการจัดการเป็นกิจกรรมของกลุ่มและการจัดการเป็นระบบ ต้องอาศัยความรู้ของศาสตร์สาขาต่าง ๆ มาประยุกต์ในการจัดการ

(5) การจัดการเชิงสถานการณ์ มีลักษณะยืดหยุ่นไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัว การจัดการขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่ง โดยผสมผสานแนวคิดของทฤษฎีการจัดการทั้ง 4 แบบมาใช้ในการบริการจัดการ (สมคิด บางโม, 2558: 76)

สรุป การจัดการเป็นกระบวนการบริหารงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การวางแผน (Plan) โดยกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และทรัพยากรที่ใช้ให้ชัดเจน การปฏิบัติ (Do) การดำเนินงานตามแผน และการประสานงานอย่างเหมาะสม การตรวจสอบ (Check) เป็นการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน และ การปรับปรุงแก้ไข (Act) เป็นการนำผลการประเมินมาปรับปรุงวิธีการทำงาน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมประเพณีตากฮัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล

ของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่” มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับประเพณีตามอัมม์ของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา หนังสือ งานวิจัย และบทความในสื่อออนไลน์ ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประเพณีอนุรักษ์ตากอัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ โดยเฉพาะ รวมทั้งการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มประชากรตัวอย่างของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหาในลำดับต่อไป

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มเป้าหมายที่ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยจำนวน 9 รูป/คน ใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (สุวิมล ติรภานนท์, 2555 : 170) โดยผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับนำมาใช้ในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก อันมีหลักเกณฑ์ประการสำคัญในการพิจารณาคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีลักษณะเป็นบุคคลที่มีความรู้และมีความเกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีตามอัมม์ของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ 2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีลักษณะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ประเพณีตามอัมม์ของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ และ 3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีลักษณะเป็นผู้ที่เข้าร่วมประเพณีตามอัมม์ของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (สุวิมล ติรภานนท์, 2555 : 194) โดยมีขั้นตอนการสร้าง และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

3.1 การสร้างเครื่องมือ

(1) ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการส่งเสริมประเพณีตากอัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยให้ครอบคลุมเนื้อหากรอบความคิดของวัตถุประสงค์ของการวิจัย (3) สร้างแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3.2 การตรวจสอบเครื่องมือ

(1) นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบพิจารณาคุณภาพแบบสัมภาษณ์ในเบื้องต้น (2) นำเสนอแบบสัมภาษณ์ต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อทำการพิจารณา ตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity) และภาษาที่ใช้ตามหลักไวยากรณ์ (3) นำความคิดเห็นของ

ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มาปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์ แล้วนำไปสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในส่วนของการวิจัยเรื่องนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยการจดบันทึก และบันทึกเสียง มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

(1) รวบรวมเอกสารจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความงานวิจัย เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

(2) ผู้วิจัยขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เพื่อขอความร่วมมือไปยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 9 รูป/คน เพื่อขอเข้าเก็บข้อมูล จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการจดบันทึกและบันทึกเสียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์

(3) ผู้วิจัยดำเนินการถอดบทสัมภาษณ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

(1) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารตำราบทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย แล้วจึงนำเสนอผลการวิจัยเป็นเชิงพรรณนา

(2) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์โดยพิจารณาประเด็นหลักที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีและเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และอธิบายเป็นความเรียงเชิงพรรณนา นำเสนอผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษานักวิจัยจึงนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ประเพณีตากธัมม์วัดสูงเม่น เป็นประเพณีโบราณที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 150 ปี ที่ไม่ค่อยปรากฏเห็นมากนักในสังคมไทยหรือแทบไม่ปรากฏในท้องถิ่นอื่นนอกจากภาคเหนือของประเทศไทย และอาจมีเพียงหนึ่งเดียวคือ ที่วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ ปรากฏในช่วงเดือน 4 (ประมาณเดือน มกราคม) ตรงกับเดือนยี่ของไทย เป็นพิธีที่จัดทำขึ้นในฤดูหนาว เพราะในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยอากาศหนาวเย็นมาก ประชาชนเห็นว่าพระเจ้าหรือพระพุทธรูป

ก็จะหนาวด้วย จึงได้ร่วมกันขนเอาฟืนมากองรวมกันเพื่อจุดไฟให้พระเจ้าได้ผิงไฟ เจ้าอาวาสจะให้ภิกษุสามเณรหรือศิษย์ทั้งหลายเข้าป่าหาฟืน เลือกเอาไม้ฟืนที่มีสีขาวให้ถ่านดีและไม่แตกเวลาติดไฟ เพื่อใช้เป็นหัวผิงไฟพระเจ้าชนิดไม้ที่นิยมมาก เช่น ไม้คนทา ไม้โมกมัน ไม้สะคร้อหรือไม้มะขาม เป็นต้น และยังมีประเพณีทานข้าวหลาม และข้าวจี เป็นต้น โดยครูบาศักยจณธรรณวาสีหรือครูบามหาเถรแห่งวัดสูงเม่น เป็นประเพณีที่มีจุดมุ่งหมายดังนี้ 1) เพื่อใช้คนเข้าถึงหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา โดยผ่านรูปแบบพิธีกรรม และ 2) เพื่อให้มีการจัดเก็บ ดูแล รักษาสภาพคัมภีร์ธรรมให้มีอายุการใช้งานที่ยั่งยืน โดยมีฐานคิดที่สำคัญ คือ ความเชื่อในเรื่องอานิสงส์การสร้างคัมภีร์ธรรมถวายวัด โดยเชื่อว่าการฟังธรรมและสร้างคัมภีร์ธรรมถวายวัดว่า “เป็นมหากุศลที่ยิ่งใหญ่ มีอานิสงส์มากที่สุด” ซึ่งเป็นผลให้พุทธศาสนิกชนชาวล้านนาและชาวสูงเม่น มีความเชื่อและพร้อมใจกันสร้างคัมภีร์ธรรมถวายธรรมให้กับวัด และก็มีการจัดเก็บรักษาโดยใช้ประเพณีตากธัมม์ ซึ่งถือว่าเป็นกุศโลบายสำคัญที่ต้องการน้อมนำผู้คนให้เข้าถึงหลักธรรมคำสอน และผลที่ตามมาคือทำให้วัดสูงเม่นกลายเป็นวัดที่มีคัมภีร์ธรรมทางพระพุทธศาสนา มากที่สุดในล้านนาจนถึงปัจจุบัน ฉะนั้น การเกิดขึ้นของประเพณีตากธัมม์ที่วัดสูงเม่น ที่มีความแตกต่างจากประเพณีของชาวล้านนาหรือไม้พบในท้องถิ่นในล้านนานั้น สันนิษฐาน 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 เกิดขึ้นโดยการดำริของครูบาศักยจณธรรณวาสีที่เห็นความสำคัญของการรักษาคัมภีร์ธรรมที่ท่านเขียนขึ้นมาเองและที่ท่านนำมาจากดินแดนหรือเมืองต่าง ๆ ทั้งจากเชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน และเมืองหลวงพระบาง

ประการที่ 2 ครูบาศักยจณธรรณวาสี ได้แนวคิดการตากธัมม์หรืออนุรักษ์มาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาวหลังจากที่ท่านเดินทางไปหลวงพระบางและนำคัมภีร์กลับมาท่านก็ริเริ่มประเพณีดังกล่าวที่วัดสูงเม่น

จะเห็นได้ว่า การริเริ่มฟื้นฟูประเพณีตากธัมม์ ณ วัดสูงเม่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ถึงปัจจุบัน จึงได้เริ่มให้การฟื้นฟูประเพณีตากธัมม์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2550 ในช่วง 13 - 14 - 15 ค่ำ เดือน 4 เดือนล้านนา หรือ เดือน 2 ไทย จะตรงกับเดือนมกราคมของทุกปี ซึ่งชื่องานได้กำหนดขึ้นใหม่ว่า “ตากธัมม์ตานข้าวใหม่ ตานพระเจ้า” โดยแยกออกเป็นประเด็น 2 หัวข้อย่อยเพิ่มเติม ดังนี้

1) ประเพณีตานข้าวใหม่ของวัดสูงเม่น เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ ชาวล้านนาจะนำข้าวใหม่ที่ได้เก็บเกี่ยวจากนาเข้ายุ้งฉางที่บ้านแล้วจะนำมานึ่งให้สุกเพื่อนำมาตักบาตร ตานขันข้าว อุทิศไปให้พ่อแม่ และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไป และเป็นการขอขมาพระแม่โพสพ ก่อนที่จะนำมารับประทาน มาทำบุญก่อนโดยปัจจุบันนำมาทำบุญในรูปของเป็นข้าวสาร ข้าวใหม่มาถวายวัดบ้าง นำมานึ่งทำให้อุ่นบ้าง หรือมาทำเป็นข้าวหลาม แล้วนำมาใส่บาตร

2) ประเพณีผิงไฟพระเจ้าของวัดสูงเม่น เป็นการนำไม้ขนาดกว้าง 1 นิ้ว ยาวประมาณ 40 - 50 นิ้ว มาเหลาปอกเปลือกแล้ว ทาสีเหลือง คนละ 1 ไม้ พอถึงวันพระก็นำไม้ไปประเคนพระประธานในโบสถ์แล้วนำไม้เหล่านั้นมรวมกันทำเป็นกระโจมไว้หน้าโบสถ์ เพื่อทำพิธีจุดไฟ ซึ่งในอดีตพิธีนี้ปฏิบัติ

กันเพื่อให้ความอบอุ่น ในฤดูหนาวแก่พระสงฆ์และผู้มาทำพิธีในวัด

ประเพณีตากธัมม์ ของอาณาจักรล้านนาในอดีตมีความเจริญรุ่งเรืองในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของบรรพบุรุษ ที่ได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างไม่ขาดสาย ซึ่งปรากฏในรูปแบบของ ประเพณีล้านนา 12 เดือน ในประเพณีเดือน 4 เหนือ ตรงกับเดือนมกราคม มีประเพณีทานหลวงหิงไฟ พระเจ้า ประเพณีทานข้าวจี๋-ข้าวหลาม ประเพณีทานค้อยเข้า และประเพณีทานข้าวมธุปายาสเท่านั้น จะเห็นได้ว่า รูปแบบของประเพณีล้านนา 12 เดือน ที่ส่งเสริมและอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดสูงเม่น คือ การประกอบประเพณีตากธรรมของชุมชน ที่ได้รับการฟื้นฟูกลับมาใหม่เมื่อ ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้น มา และถือปฏิบัติสืบทอดกันมาภายใต้ชื่อ “ประเพณีตากธัมม์ ตานข้าวใหม่ หิงไฟพระเจ้า” จัดขึ้น ประมาณเดือนมกราคมของทุกปี

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีตากธัมม์ของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ เกิดจากการนำชุดปฏิบัติการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานแบบ List Model คือ Belief Organization Operation Museum Sustainability มาปฏิบัติในพื้นที่จริงของชุมชนวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ดังนี้

1. รูปแบบ B หมายถึง Belief คือ การทำให้คนในวัดและชุมชนได้มีความเชื่อ และเห็นถึง ประโยชน์ของการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานที่มีอยู่ในวัดและชุมชนของเขา เพื่อให้เกิดความต้องการในการ อนุรักษ์คัมภีร์ใบลานด้วยวัดและชุมชนเอง โดยมุ่งศึกษาตั้งแต่ประวัติความเป็นมา จากอดีตจนถึงสภาพ ปัจจุบันอย่างรอบด้าน ขั้นตอนการทำคัมภีร์ใบลาน แนวคิดที่ปรากฏในการสร้างคัมภีร์ใบลาน อานิสงส์ อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับคัมภีร์ใบลาน และความสำคัญของคัมภีร์ใบลานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจน วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม และองค์ความรู้ สำคัญ ๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลาน เมื่อคนในชุมชนมีความเข้าใจดีและเห็นความสำคัญแล้ว ให้มีการประชาสัมพันธ์ ขอมติจากชุมชนว่าควรจะมีการอนุรักษ์คัมภีร์หรือไม่ ขอให้เป็นมติส่วนใหญ่ของ ประชาชน

2. รูปแบบ O หมายถึง Organization คือ การจัดระบบองค์กร ให้มีการจัดตั้งองค์กรการอนุรักษ์ คัมภีร์ใบลานที่มีอยู่ในวัดและชุมชนของเขา เพื่อให้เกิดความต้องการของการอนุรักษ์คัมภีร์ ใบลานด้วยวัดและชุมชนเอง ได้แก่ การบริหารด้วยคณะกรรมการ เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนโครงการ อนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดและชุมชน การจัดทำแผนในการการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานอย่างมีส่วนร่วม โดยจัดประชุมปรึกษาหารือกับคณะกรรมการ เพื่อวางแผนในการดำเนินงานแผนกต่าง ๆ และกำหนด วัตถุประสงค์ของการจัดการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน เพื่อสร้างจิตสำนึกของความเป็นคนชุมชน

3. รูปแบบ O หมายถึง Operation คือ การปฏิบัติการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน ซึ่งเป็นขั้นตอนของ การอนุรักษ์คัมภีร์ ได้แก่ การจัดการประเพณีเชิงพุทธในระดับวัดและชุมชน ปฏิบัติการ ตามหลักวิชาการ บันทึกภาพสภาพของคัมภีร์ใบลานก่อนการสำรวจ ทำความสะอาดที่เก็บคัมภีร์ ใบลาน สำรวจ สภาพคัมภีร์ และคัดแยกคัมภีร์ที่สมบูรณ์ จัดเรียงใบลานคัมภีร์ให้สมบูรณ์

ทำความสะอาด สรรวจคัดแยกคัมภีร์โบราณ ลงทะเบียนคัมภีร์ บันทึกคัมภีร์โบราณด้วยระบบดิจิทัล ทำทะเบียนคัมภีร์ หอคัมภีร์ ติดป้ายรหัส และเก็บคัมภีร์

4. รูปแบบ M หมายถึง Museum คือ การจัดการองค์ความรู้ของการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา และมีการจัดทำเป็นเว็บไซต์ เป็นแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ของทางวัด การเก็บรักษาความรู้ให้ชุมชนเพื่อสืบสานการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

5. รูปแบบ S หมายถึง Sustainability คือ การสร้างความยั่งยืนในการอนุรักษ์คัมภีร์ การแพร่ขยายองค์ความรู้การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ และองค์ความรู้ในคัมภีร์โบราณ เผยแพร่ และบริการให้เกิดประโยชน์เป็นรูปธรรม แก่วัดและชุมชนที่มีการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ตลอดจนในพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ เพื่อให้ได้รับประโยชน์ร่วมกัน ฉะนั้น การเผยแพร่ และบริการ มี 2 ลักษณะดังนี้ 1) บริการภายใน ได้แก่ ทำพิพิธภัณฑ์คัมภีร์โบราณ วัดสูงเม่น 2) บริการภายนอก คือ การนำองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ หรือ องค์ความรู้ในคัมภีร์โบราณ เผยแพร่หรือบริการสู่ภายนอกแหล่งเรียนรู้

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า แนวทางการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ตามกลวิธี (PDCA) และกระบวนการทางหลักธรรมอริยาบท 4 นั้น ได้สะท้อนออกมาในรูปแบบการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดสูงเม่นในรูปแบบความหมายกลวิธีในการบริหารจัดการรวบรวมและการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ โดยมีขั้นตอนทั้งทางโลกและทางธรรมที่ชัดเจน เริ่มต้นจากขั้นที่ 1 การวางแผน (P – Plan) ตรงกับความหมายเชิงหลักธรรมอริยาบท 4 (จิตตะ) สร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์คัมภีร์ โดยการเชิญคนที่มีชื่อเสียงหรือภาพลักษณ์ดี มาร่วมกันช่วยรักษาคัมภีร์ให้ยั่งยืนตลอดไป มีแนวทางปฏิบัติตามธรรมวินัย คือ เน้นการบริหารจัดการแบบมีระบบ โดยจัดให้มีคณะกรรมการบริหารของสถาบันอนุรักษ์คัมภีร์โบราณวัดสูงเม่นเป็นผู้ดำเนินการ และกำหนดแผนการดำเนินการประจำปี หรือกำหนดระเบียบดำเนินการ จัดทำแผนปฏิบัติงานหรือหน้าที่ประจำปี สำหรับการจัดการประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดสูงเม่น ขั้นที่ 2 อนุรักษ์ (D – Do) ตรงกับความหมายเชิงหลักธรรมอริยาบท 4 (วิริยะ) มีแนวทางปฏิบัติตามธรรมวินัย คือ ทำให้คนมาทำกัมมัฏฐานหรือสนใจคัมภีร์และเนื้อหาในคัมภีร์ธรรม ด้วยวิธีการทางความเชื่อทั้งเชิงพุทธและล้านนา ได้แก่ ประเพณีตากธัมม์ (ตากธรรม) ขั้นที่ 3 การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ (ปัญญา) ตรงกับความหมายเชิงหลักธรรมอริยาบท 4 (จิตตะ) มีแนวทางปฏิบัติตามธรรมวินัย คือ ทำให้คนเข้าถึงธรรมด้วยวิธีการ โดยจัดทำทำแหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณด้วยมิติทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม เช่น ดังนี้ พิพิธภัณฑ์คัมภีร์โบราณเฉลิมพระเกียรติ หอพระไตรปิฎกอักษรภาษาล้านนา จัดกิจกรรมหอธัมม์คัมภีร์โบราณและสร้างเครือข่ายปัญญา และเผยแพร่ความรู้และกิจกรรมต่าง ๆ บนโลกออนไลน์ เช่น Website, E-Museum, Facebookรวมทั้งโครงการจัดตั้งสถาบันคัมภีร์โบราณเป็นพิพิธภัณฑ์ (แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น) จนนำไปสู่ขั้นที่ 4 การถ่ายทอดหรือเผยแพร่ (A – Act) ตรงกับความหมายเชิงหลักธรรมอริยาบท 4 (วิมังสา) มีแนวทาง

ปฏิบัติตามธรรมเนียม คือ นำความสุขที่ได้จากการเรียนรู้สู่สาธารณชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานเชิงวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้ (1) พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทางด้านการอนุรักษ์คัมภีร์ (2) จัดโครงการสร้างมัคทายกและมัคคุเทศก์วัดสูงเม่น (3) เผยแพร่ความรู้ ด้านภาษาล้านนาและการอนุรักษ์คัมภีร์ทั้งในวัดและในสถานศึกษา รวมทั้งกิจกรรมจัดอบรมศิลปะ คัมภีร์ใบลาน (ห่อผ้าคัมภีร์ จารัณมัม ฯลฯ) และ (4) เผยแพร่ทางสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออินเทอร์เน็ต

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยนักวิจัยจึงนำผลการวิจัยมาอภิปราย ดังต่อไปนี้

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การฟื้นฟูประเพณีตากธัมม์ ได้มีการไปสืบค้นข้อมูล และหลักฐานการจัดประเพณีที่เมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว สถานที่ที่หลวงปู่ครูบามหาเถร เคยไปเป็นประธานทำสังคายนาธรรม เมื่อ พ.ศ. 2379 ปรากฏว่าเป็นที่น่าอัศจรรย์ ได้พบภาพประเพณี ตากธัมม์โบราณ ณ วัดสวลีการาม เมืองหลวงพระบาง ซึ่งท่านเจ้าอาวาสวัดสวลีการามเล่าว่า มีการสืบทอดมาจากสมัยที่ หลวงปู่ครูบามหาเถร แห่งเมืองแพร่ มาจัดประเพณีไว้ โดยจัดครั้งแรก ในปี พ.ศ.2550 ในช่วง 13 – 14 – 15 ค่ำเดือน 4 เหนือ หรือเดือน 2 ใต้ โดยปกติ จะตรงกับเดือน มกราคมของทุกปี ซึ่งชื่องาน ได้กำหนดขึ้นใหม่ว่า “ตากธัมม์ ตานข้าวใหม่ หิงไฟพระเจ้า” ดังนั้น แสดงให้เห็นถึงวิถีความสัมพันธ์แห่งการสืบทอดมรดกคัมภีร์ธัมม์ที่ข้ามพรมแดนระหว่าง ล้านนา ลาว และ ไทย เป็นความสัมพันธ์ที่ใช้หลักธรรมประเพณี และพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสาน ความสัมพันธ์ ดังนั้น ไม่ว่าประเพณีดังกล่าว จะมีจุดกำเนิด ณ ที่ใดก็ตามแต่การมีประเพณีดังกล่าวช่วยให้การเก็บรักษาคัมภีร์ธัมม์เป็นไปอย่างยั่งยืน ก็ถือได้ว่าประเพณีมีส่วนสำคัญในการรักษามรดกทาง วัฒนธรรมที่จะนำมาซึ่งความรู้ ความเข้าใจต่อความเป็นไปของชนชาติในอดีต เหมือนดังที่วัดสูงเม่นที่ กลายเป็นแหล่งที่เก็บรักษาคัมภีร์ธัมม์อักขระล้านนามากที่สุดในโลก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่” พบว่า ประวัติ การเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานภาษาล้านนามีมากที่สุดในภาคเหนือ มีคัมภีร์ใบลานมากกว่า 8,845 ผูก คัมภีร์ที่มีอายุเก่าแก่มากที่สุดคือ คัมภีร์อรรถกถาอุปปริณณาส ที่รจนารขึ้นในปีจุลศักราช 912 (พ.ศ. 2093) ที่มีอายุยาวนาน 458 ปีมาแล้ว การเก็บรวบรวมรักษาคัมภีร์ธรรมได้มีการสืบทอดเนื่องกัน มาตั้งแต่มีการสร้างวัดสูงเม่นเมื่อเกือบ 300 ปีที่ผ่านมา ในสมัยครูบาศรีวิชัยญาณวาลี (พ.ศ. 2332 – 2412) ได้รวบรวมคัมภีร์ธรรมจากวัดและสถานที่ต่าง ๆ โดยมีกระบวนการที่เป็นเอกลักษณ์คือ ประเพณี ตากธรรมและความเชื่อของท้องถิ่นในการเก็บรักษาคัมภีร์ต่าง ๆ เอาไว้ตั้งแต่การเก็บรักษาในระดับ คัมภีร์ ตูพระธรรม ระดับหอไตร และระดับความเชื่อคือการสร้างและถวายคัมภีร์ธรรมเป็นทาน (พระสุธีธรรมานุวัตร และคณะ, 2552)

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีตากธัมม์ของ วัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ เกิดจากการนำชุดปฏิบัติการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานแบบ List Model

คือ Belief Organization Operation Museum Sustainability มาปฏิบัติในพื้นที่จริงของชุมชนวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ได้แก่ 1. รูปแบบ B หมายถึง Belief คือ การทำให้คนในวัดและชุมชน ได้มีความเชื่อ และเห็นถึงประโยชน์ของการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณที่มีอยู่ในวัดและชุมชน 2. รูปแบบ O หมายถึง Organization คือ การจัดระบบองค์กรให้มีการจัดตั้งองค์การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณที่มีอยู่ในวัดและชุมชน 3. รูปแบบ O หมายถึง Operation คือ การปฏิบัติการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ซึ่งเป็นขั้นตอนของการอนุรักษ์คัมภีร์ 4. รูปแบบ M หมายถึง Museum คือ การจัดการองค์ความรู้ ของการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา 5. รูปแบบ S หมายถึง Sustainability คือ การสร้างความยั่งยืนในการอนุรักษ์คัมภีร์ การแพร่ขยายองค์ความรู้การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ และ องค์ความรู้ในคัมภีร์โบราณ เผยแพร่ และบริการให้เกิดประโยชน์เป็นรูปธรรมซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดในอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า แนวทาง ในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดในพื้นที่อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มีขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) สำรวจและสรรหาข้อมูลจากงานวิจัย ศึกษาบริบทของสภาพพื้นที่ สภาพสังคมในพื้นที่ สรรหาวิธีการ อย่างเป็นขั้นตอนในการลงมือปฏิบัติการ 2) การเข้าไปให้ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ โบราณ แก่เจ้าอาวาส และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแต่ละวัด 3) เข้าไปดำเนินการสำรวจพื้นที่วัด สำรวจ สถานที่จัดเก็บคัมภีร์โบราณของวัด ทำความสะอาดคัมภีร์โบราณ จัดหมวดหมู่ ห่อผ้าคัมภีร์ ติดป้ายชื่อ คัมภีร์ ทำการจัดเก็บให้เรียบร้อย 4) การทำแหล่งเรียนรู้ด้านคัมภีร์โบราณโบราณ การเผยแพร่ ความสำคัญของคัมภีร์โบราณ การสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณในพื้นที่อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ (พระกัมพล กิตติธมฺโม (อินแก้ว), 2567)

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อ การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดสูงเม่น สามารถสรุปโดยใช้ PDCA ร่วมกับหลักกฤษฎีบาท 4 ได้แก่ P (Plan) การวางแผน สร้างศรัทธาและความตระหนักถึงคุณค่าของคัมภีร์โบราณ พร้อมจัดระบบ และกำหนดแผนการอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ D (Do) การปฏิบัติ ดำเนินการอนุรักษ์คัมภีร์ผ่านประเพณี ตากธัมม์ การตรวจสอบ ทำความสะอาด จัดเก็บ และดูแลรักษาคัมภีร์ C (Check) การตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการอนุรักษ์ ตรวจสอบสภาพคัมภีร์ สถานที่จัดเก็บ และการดำเนินงานให้เป็นไป ตามแผน A (Act) การปรับปรุง นำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ พร้อมเผยแพร่ความรู้ผ่านกิจกรรม สถานศึกษา และสื่อออนไลน์ เพื่อให้การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณเกิด ความต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดและ ชุมชนในประเทศไทยด้วยกระบวนการทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยี” พบว่า รูปแบบการอนุรักษ์คัมภีร์ โบราณของวัดและชุมชนในประเทศไทยด้วยกระบวนการทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีมี 5 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การสร้างศรัทธาให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณอย่างถูกต้อง ทั้งทางโลกและทางธรรม ขั้นที่ 2 การจัดระบบข้อมูลและกระบวนการทำงาน (ศีล) คือ จัดทำแผน และ อบรมบุคลากรอนุรักษ์คัมภีร์ ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการอนุรักษ์ (สมาธิ) การจัดการประเพณีเชิงพุทธ

เริ่มอนุรักษ์ตามกระบวนการเทคโนโลยี บันทึกภาพสภาพของคัมภีร์โบราณก่อนการสำรวจ
ทำความสะอาดที่เก็บคัมภีร์ สำรวจ สภาพและคัดแยก คัมภีร์ จัดเรียงโบราณให้สมบูรณ์
ทำความสะอาดคัมภีร์ จัดหมวดหมู่ ลงทะเบียน ถ่ายดิจิทัลคัมภีร์ ทำทะเบียน ห่อผ้าและติดป้ายรหัส
คัมภีร์ มีพิธีงานบุญในการอัญเชิญเก็บคัมภีร์ ชั้นที่ 4 การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ (ปัญญา) และชั้นที่ 5
การแผ่ขยายสู่ความยั่งยืน (เมตตา) คือ มีการเผยแพร่ บริการองค์ความรู้ การสร้างเครือข่าย
การจัดระบบยกย่อง การประเมินผล มีระบบการสร้างธรรมาภิบาล มีการจัดงานบุญของชุมชน
ด้านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ เพื่อให้ชุมชนมีศรัทธาอย่างยั่งยืนในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ
(พระมหาฉัตรเทพ พุทฺธชาโต, 2563)

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์
คัมภีร์โบราณของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่” พบว่า การอนุรักษ์ประเพณีตากธัมม์
มิใช่เป็นเพียงการสืบทอดพิธีกรรมตามจารีตประเพณีเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยง
ความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา การมีส่วนร่วมของชุมชน การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และ
การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ จนก่อให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์ที่
สามารถสืบทอดคุณค่าของคัมภีร์โบราณและประเพณีตากธัมม์ให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ได้เป็น
องค์ความรู้ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนกันเป็นลำดับ ตั้งแต่
การปลูกฝังศรัทธาไปสู่การมีส่วนร่วม การพัฒนากระบวนการอนุรักษ์ และการขยายผลสู่การสืบทอด
มรดกทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมล้านนาอย่างยั่งยืนต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์
องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

(ที่มา: ผู้วิจัย, 2569)

จากภาพที่ 1 นักวิจัยได้ศึกษาและเสนอองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1. การสร้างศรัทธาและจิตสำนึก ประเพณีตากธัมม์เริ่มต้นจากการสร้างความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและคุณค่าของคัมภีร์ไบเบิล ผ่านความเชื่อ พิธีกรรม และอานิสงส์ของการสร้างและการถวายคัมภีร์ ทำให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกร่วมในการสืบทอดมรดกทางพระพุทธศาสนา ศรัทธาจึงเป็นแรงขับเคลื่อนพื้นฐานของการอนุรักษ์ทั้งหมด

2. การมีส่วนร่วมของชุมชน เมื่อเกิดศรัทธาแล้ว ประชาชน พระสงฆ์ วัด และองค์กรภาครัฐ-เอกชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีตากธัมม์ ตั้งแต่การแห่คัมภีร์ การตากคัมภีร์ การศึกษาคัมภีร์ การถวายคัมภีร์ และการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทำให้ประเพณีกลายเป็นกลไกสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

3. การส่งเสริมภูมิปัญญาและเทคโนโลยี การอนุรักษ์ไม่ได้จำกัดเพียงการรักษาคัมภีร์ตามวิธีดั้งเดิม แต่ได้บูรณาการภูมิปัญญาล้านนาเข้ากับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การควบคุมความชื้น การถ่ายภาพดิจิทัล การจัดทำฐานข้อมูล และห้องสมุดดิจิทัล ส่งผลให้คัมภีร์ไบเบิลได้รับการอนุรักษ์อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเข้าถึงได้มากขึ้น

4. การสร้างความยั่งยืนของประเพณีตากธัมม์ เมื่อศรัทธา การมีส่วนร่วม และการอนุรักษ์ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ จะนำไปสู่การสืบทอดประเพณีตากธัมม์อย่างยั่งยืน เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมทั้งเผยแพร่คุณค่าของคัมภีร์ไบเบิลสู่สังคมและคนรุ่นใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับ "สูงเม่นโมเดล" ที่ประกอบด้วย การสร้างศรัทธา การจัดระบบ การปฏิบัติการอนุรักษ์ การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ และการขยายผลสู่ความยั่งยืน

สรุปและขอเสนอแนะ

ประเพณีตากธัมม์ เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นรักษาคัมภีร์ผ่านพิธีกรรมความเชื่อโดยการนำคัมภีร์ไบเบิล บัปสา ที่อยู่ในห่อไตรหรือในที่ต่าง ๆ มาตากแดด เพื่อควบคุมความชื้นหรือฆ่าเชื้อโรคแล้วเก็บรักษาโดยการห่อผ้าและการเขียนคัมภีร์ชุดใหม่ขึ้นมา เป็นการสร้างความรู้ใหม่และการสืบทอดคัมภีร์โบราณ แล้วนำมาเทศนา (บอกเล่า) และร่วมกันแห่ฉลองในประเพณีตากธัมม์ ด้วยกระบวนการทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยี (ไตรสิกขาโมเดล) ที่เริ่มต้นด้วยกลวิธีธัมม์ (ศาสตร์) โดยมีขั้นตอนทั้งทางโลกและทางธรรมที่ชัดเจน เริ่มต้นจากขั้นที่ 1 การสร้างศรัทธา (สัมมาทิฏฐิ) ประกอบไปด้วยการสร้างศรัทธา และความเห็นที่ถูกต้องในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลแก่คนในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำบุคคลสำคัญที่มีความเกี่ยวข้อง ขั้นที่ 2 การจัดระบบข้อมูลและกระบวนการทำงาน (ศีล) ประกอบด้วยการบริหารคณะกรรมการ การจัดทำแผนในการพัฒนาองค์กร และการเตรียมความพร้อมอบรบบุคลากรในชุมชนด้านการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล ขั้นที่ 3 ไบเบิลตามหลักวิชาการเพื่อพัฒนาอย่างครบวงจร ขั้นที่ 4 การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ (ปัญญา) ที่มุ่งเน้นการจัดแหล่งเรียนรู้

การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน ทั้งในรูปแบบแหล่งเรียนรู้ในวัด และนอกวัด จนนำไปสู่ขั้นที่ 5 (สุดท้าย) การแผ่ขยายสู่ความยั่งยืน (เมตตา) เพื่อนำไปสู่การเผยแพร่ และบริการให้เกิดประโยชน์ ในการสร้างเครือข่ายอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภายในและภายนอกชุมชนวัดสูงเม่น ตัวอย่างเช่น การจัดระบบยกย่องบุคลากรที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์คัมภีร์ การประเมินผล การสืบสาน รักษา ต่อยอดคุณธรรม สร้างธัมมาทายาท การจัดทำหลักสูตรขึ้นเองเพื่อเปิดสอนในวัด และนอกวัด โดยอาศัยความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในชุมชน ไปจนถึงการจัดงานประเพณีของชุมชน

การผสมหลักการทั้ง PDCA และอิทธิบาท 4 ในแนวทางการเสริมประเพณีตากธัมม์ เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลนั้น ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงความสำเร็จที่เกิดขึ้นคือสิ่งที่ทุกคนคาดหวัง การยึดอายุของ คัมภีร์สืบไป เพื่อเป็นแหล่งของการศึกษา ค้นคว้า ของผู้ที่สนใจในหลักธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ ได้จาร (เขียน) ไว้ในคัมภีร์ใบลานในรูปแบบของนิทานพื้นบ้าน ธรรมเนียม และชาดก รวมถึงภูมิปัญญา ต่าง ๆ เช่น การรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรโบราณ โหราศาสตร์ พิธีกรรมล้านนา ฯลฯ ที่จารไว้ในคัมภีร์ ใบลานของวัดสูงเม่น และยังพบอีกว่า คัมภีร์ใบลานในพระพุทธศาสนา มีประวัติความเป็นมายาวนาน ตั้งแต่สมัยท่านครูบาภิญจนธรรมาวาสิมหาเถร เป็นหลักฐานที่ใช้จัดบันทึกสืบทอดคำสอนทาง พระพุทธศาสนาเป็นภาษาบาลี และภาษาล้านนา ตั้งแต่อดีต มาจนถึงปัจจุบัน หากยังอาศัยวิธีการ “มุขปาฐะ” หรือ การท่องจำคำสอนของพระพุทธศาสนา ปัจจุบันนี้ คำสอนคงคลาดเคลื่อนและ ขาดหายไป ผู้วิจัยได้เห็นถึงความเป็นมาและความสำคัญของคัมภีร์ใบลานในทางพระพุทธศาสนา คัมภีร์ใบลานเป็นโบราณวัตถุที่ทรงคุณค่า เป็นเอกสารโบราณที่ควรเก็บรักษาดูแลอย่างถูกต้อง เหมาะสมการที่จะได้มาซึ่งคัมภีร์ใบลานนั้นเป็นเรื่องที่ยาก ต้องผ่านกรรมวิธีหลายขั้นตอนจึงจะสำเร็จ เป็นคัมภีร์ใบลานหนึ่งเล่มหรือหนึ่งผูก คัมภีร์ใบลานที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน มิใช่เป็นสิ่งที่บันทึก คำสอนในทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น ยังมีที่บันทึกศิลปวิทยาการอื่น ๆ ที่สืบทอดมาจากบรรพชน ความสำคัญไม่ได้อยู่แต่เพียงตัวคัมภีร์ใบลานเท่านั้น ยังมีศิลปกรรมให้เห็นมากมาย ไม่ว่าจะเป็น ประกับธรรมที่ทำลวดลาย ไม้ปั๊วะชัก (ไม้ปั่นจัก) ที่แกะสลักปิดทองงดงาม รวมถึงผ้าห่อธรรมบางผืนที่มีการ ทอ หรือปักลวดลายสวยงาม อันเป็นศาสตร์ศิลป์ของคนโบราณที่ส่งต่อมาถึงปัจจุบันให้ได้เห็น สมควรที่จะได้รับการอนุรักษ์ และเป็นแรงผลักดันให้เกิดความร่วมมือจากวัดและชุมชนต่าง ๆ ในการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ตลอดไป ดังนั้น ผู้วิจัยเสนอข้อเสนอแนะในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) ควรมีการสำรวจและการจัดคัมภีร์ใบลานไว้เป็นหมวดหมู่ พร้อมทั้งมีการแปลจากภาษา บาลีหรือภาษาล้านนา เป็นภาษาไทย เพื่ออำนวยความสะดวกและการศึกษาสำหรับคนรุ่นใหม่ โดยกำหนดรูปแบบในการจัดเก็บอย่างเป็นระบบและนำคัมภีร์ใบลานออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนทั้งใน รูปแบบออนไลน์และออฟไลน์

2) ควรมีการปลูกจิตสำนึกและการตระหนักรู้ถึงความสำคัญคุณค่าในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานโดยการสร้างสรรค์กิจกรรมที่มุ่งเน้นทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ได้มีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานต่อไปในอนาคตอย่างยั่งยืนและทันสมัย

3) ควรมีการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมจากภายนอกที่มีจิตศรัทธาต่อสถาบันอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดสูงเม่น เพื่อจัดทำแผนงานด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ และด้านพัฒนาบุคลากร (กรรมการมัคคุเทศก์) เพื่อติดตามผลการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ควรมีการส่งเสริม สนับสนุนให้พระสงฆ์ทุกรูป และประชาชนทุกคน ทั้งในเขตพื้นที่จังหวัดแพร่ หรือนอกพื้นที่จังหวัดแพร่ เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

2) ควรมีการมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ คณะศรัทธาจากชุมชนวัดสูงเม่น และองค์กรภาครัฐในพื้นที่ของจังหวัดแพร่ ได้มีส่วนร่วมทั้งเป็นที่ปรึกษาและให้การสนับสนุนในการสร้างรูปแบบ แนวทาง และกระบวนการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ อย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และท่องเที่ยวตามรอยนวัตกรรมวิถีทางวัฒนธรรมชุมชนต่อไป

3) ในกิจกรรมการส่งเสริมประเพณีตากธัมม์เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วม โดยถือเป็นวาระของชุมชนต้นแบบแห่งคุณธรรม และเพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นให้กับชุมชนคุณธรรมวัดสูงเม่น เป็นที่รู้จักทั้งทั่วประเทศ

เอกสารอ้างอิง

ก่องแก้ว วีระประจักษ์. (2545). *สารนิเทศจากคัมภีร์ใบลานสมัยอยุธยา*. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.

กิจจา บานชื่น และ กณิกนันต์ บานชื่น. (2559). *หลักการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด มหาชน.

พระกัมพล กิตติธมฺโม (อินแก้ว). (2567). *แนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดในอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

พระครูวินัยธรสุวิทย์ ปญญาวุธ และคณะทำงานวัดสูงเม่น. (2550). *มรดกวัฒนธรรมวิถีชนในคัมภีร์ใบลานครูบาปัญญาจันอริยาวิลาสมหาเถร วัดสูงเม่น. แพร่ : เมืองแพร่การพิมพ์.*

พระดิเรก วชิรญาโณ (อินจันทร์). (2545). *คู่มือการสำรวจคัมภีร์ใบลาน*. เชียงใหม่ : กลุ่มใบลานวัดอุโมงค์สวนพุทธธรรม.

- พระมหาฉัตรเทพ พุทธชาโต. (2563). รูปแบบการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดและชุมชนในประเทศไทย ด้วยกระบวนการทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยี. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 5(2), 639–656.
- พระมหาประกาศิต สิริเมโธ. (2561). รูปแบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมแก่เยาวชนในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสุพรรณบุรี. *รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์*, 2561.
- พระมหาสุทนต์ อาภาภิโร, พระครูวินัยธรสุวิทย์ ปญญาวุธ และพระฉัตรเทพ พุทธชาโต. (2549). *การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมในประเพณีตากธรรมของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่*. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
- พระสุธีธรรมานุวัตร และคณะ. (2552). การศึกษาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรม วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่. *รายงานวิจัย. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- พิสิฐ โคตรสุโพธิ์ และคณะ. (2557) *พิธีกรรมในชีวิตประจำวันจากเอกสารโบราณล้านนา เชียงใหม่*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์เชียงใหม่.
- ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์. (2537). *การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาคตะวันออก*. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมคิด บางโม. (2558). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด.
- สุนันทา มิตรงาม และคณะ. (2546). *วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา*. กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- สุวิมล ตีรกานันท์. (2555). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.